

УДК 658.27

НЕМІШ Ю.В., аспірантка

Науковий керівник – БАЛАНЮК І.Ф., д-р екон. наук

*ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”***СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ СТАНУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

У статті досліджено сучасні методичні та практичні підходи до оцінки стану основних засобів на м'ясопереробних підприємствах, виділені їх основні переваги та недоліки, а також шляхи їх усунення. Розглянуто думки вчених-економістів щодо визначеної проблематики. Охарактеризовано етапи економічного аналізу основних засобів на м'ясопереробних підприємствах, а також систему оцінки показників ефективності управління ними. Систематизовано показники, які використовуються для дослідження основних засобів і є активною частиною управлінського процесу. На основі проведеного дослідження узагальнено, що управління основними засобами включає в себе комплекс показників, а саме, показники відтворення та ефективності використання, які слугують основою для реалізації поточних цілей та виробничих завдань.

Ключові слова: систематизація, показники відтворення, ефективність використання, оцінка і стан основних засобів, управлінський процес, фондооснащеність, фондovіддача, фондомісткість, рентабельність.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, особливо під час кризи, коли на світових ринках скорочується попит на товари, постійно виникає проблема нестачі фінансових ресурсів, спостерігається високий рівень фізичного та морального зносу обладнання через відсутність рівномірного його відновлення. Постає завдання ефективнішого використання основних засобів підприємства, тому актуальною проблемою є аналіз технічного стану транспортних засобів та обладнання, виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання. Створення нових підприємств із переробки сільськогосподарської продукції передбачає нові підходи до дослідження окремих економічних категорій. До них належить і категорія основних засобів. Актуальною проблемою є визначення ефективності використання основних засобів на підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції з урахуванням оцінки їх технічного стану. Для достовірного аналізу оцінки стану основних засобів на переробних підприємствах, на нашу думку, доцільного згрупувати техніко-економічні показники і детально їх розглянути.

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має вивчення їхнього стану, показників управління та ефективності використання, що є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки та аналізу ефективності управління та використання основних засобів знайшли своє відображення в працях таких вчених-економістів: Н.М. Крічки, С.Ф. Покропівного, М.Ф. Рибченка, Е.Е. Комар, П.В. Круш, В.І. Подвігіної, О.В. Клименко, І.О. Мазуркевич, І.В. Петрової, В.А. Федорової, О.А. Соловйової, В.І. Тітова та ін. Водночас наукові дослідження в галузі управління основними засобами на м'ясопереробних підприємствах практично відсутні, тому що немає достовірних трактувань та широкого розповсюдження. На сьогодні недостатньо вивчений процес комплексного формування та ефективного управління основними засобами, а також належної систематизації показників для дослідження цього процесу.

У зв'язку з незавершеністю наукових розробок в окресленій проблематиці, її практичне значення для підвищення ефективності господарювання зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття “показники”, проведення аналізу існуючих методичних та практичних показників для оцінки стану основних засобів на переробних підприємствах, їх узагальнення та систематизація.

Матеріали і методи дослідження. Проведення дослідження ґрунтувалось на працях вітчизняних та зарубіжних вчених з питань аналізу та оцінки основних засобів у сільському господарстві, на матеріалах Державної служби статистики України, Міністерства доходів і зборів України, інших центральних органів виконавчої влади, а також інформації вітчизняних агропромислових підприємств. У проведенні дослідження широко застосовувались наступні методи: аналіз, стратегічний аналіз, методи систематизації результатів аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. В умовах жорсткої конкурентної боротьби постає суттєва необхідність знаходження нових шляхів зниження собівартості продукції, а отже – отримання необхідної кількості максимально можливого прибутку. У зв'язку з цим, ефективне

використання на підприємстві наявних ресурсів, їх правильна оцінка впливають на зростання дохідності підприємств, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках, забезпечує розвиток галузі.

В економічних словниках подається в основному загальне трактування поняття “показник” як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь, які свідчать про кількість чого-небудь [1]. У Словнику іншомовних слів знаходимо визначення показника як окремої складової параметрів, які визначаються як сума або співвідношення [2].

У свою чергу, згідно з визначенням Є. Чак, показник – це те, за чим можна судити про розвиток і хід чогось; наочне вираження (у цифрах, графічно) результатів чієїсь праці тощо [3].

У великому Тлумачному словнику економіста поняття “показник” розглянуто як складову інформації, яку формують основні реквізити та реквізити-ознаки. В цьому словнику С.М. Гончаров характеризує категорію, економічні показники як величини, що дають можливість робити висновки про економічний стан підприємства [4].

Оцінювання ефективності використання, за результатами дослідження спеціальних літературних джерел, є багатоаспектним та залежить від використовуюваного підходу. На думку вчених (С.Ф. Покропивний, П.В. Круш, В.І. Подвігіна, В.А. Федорова та О.А. Соловійова) ефективність використання основних засобів можна охарактеризувати системою показників, що вміщує дві складові частини: показники ефективності відтворення основних засобів та показники ефективності використання основних засобів [5, 6, 7]. В.І. Титов вважає, що оптимізація використання основних засобів значною мірою залежить від наявності обґрунтованої системи показників ефективності використання основних засобів, що містять загальні (вартісні) та часткові (натуральні) показники [8].

Згідно з визначенням В.К. Скляренка та В.М. Пруднікова, ефективність використання основних засобів можна оцінити, враховуючи чотири види показників: показники екстенсивного використання основних засобів; показники інтенсивного використання основних засобів; показники інтегрального використання основних засобів; узагальнювальні показники використання основних засобів, які характеризують ремонтні аспекти в цілому на підприємстві [9].

Для оцінювання ефективності використання основних засобів у праці Федоровою В.А. запропоновано наступні системи показників: показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних фондів: узагальнювальні показники використання основних засобів та часткові показники використання основних засобів. Група показників оцінювання технічного стану (відтворення) дає змогу оцінити технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення. До цієї групи належать показники відновлення, вибуття, зносу та інтенсивності відновлення основних засобів [7].

Враховуючи аналіз наведених вище підходів до оцінки ефективності використання та управління основними засобами, можна зробити висновок про те, що вони є диференційованими, однак більшість ґрунтується на оцінювальних показниках.

Аналіз стану, ефективності управління та використання основних засобів на м'ясопереробному підприємстві передбачає проведення наступної аналітичної роботи (рис. 1).

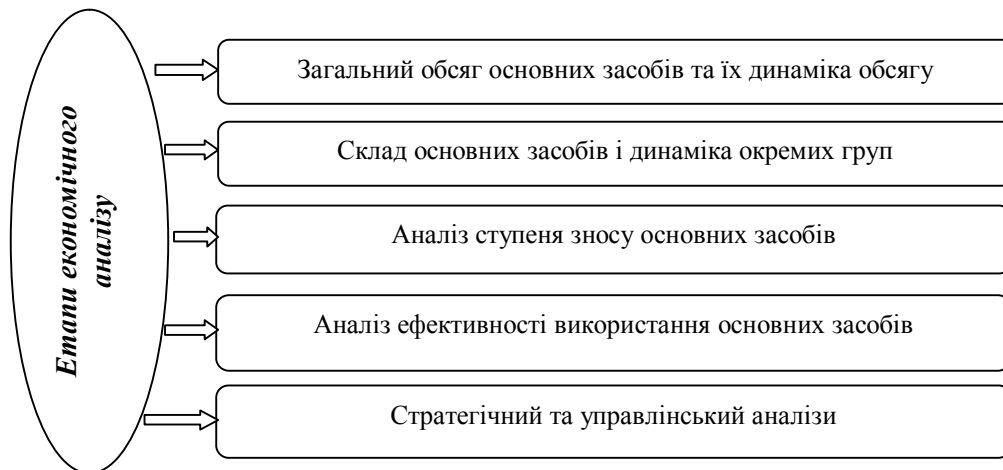

Рисунок 1. Етапи економічного аналізу основних засобів на м'ясопереробних підприємствах

На першому етапі аналізу визначається загальний обсяг основних засобів підприємства у вартісному вимірі та вивчається динаміка обсягу основних засобів порівняно із попереднім. На другому етапі аналізу вивчається склад основних засобів і динаміка окремих видів (об'єктів) та груп основних засобів. У процесі аналізу основні засоби групують за ознаками класифікації. Наступним етапом аналізу є аналіз ступеня зносу основних засобів. Ступінь зносу основних засобів характеризує їх вік та можливість подальшого використання, інтенсивність відновлення основних засобів – інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Останнім етапом їх аналізу є аналіз ефективності використання основних засобів. Ступінь вирішення цього завдання оцінюється порівнянням з підприємствами-аналогами системи показників ефективності використання основних засобів [3]. На нашу думку, основними етапами, на яких проводять кінцевий аналіз, є стратегічний та управлінський. Стратегічний передбачає формування подальших стратегій розвитку підприємства, спрямованих на оптимізацію витрат, пов'язаних з експлуатацією та обслуговуванням основних засобів. Ефективне раціональне управління основними засобами може стати чинником економічного зростання підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, тому саме дослідження цього процесу має проводитися на останньому етапі.

До методичних прийомів узагальнення результатів аналізу основних засобів підприємства належать: прийоми систематизації отриманих результатів, їх групування та узагальнення; визначення втрачених можливостей і обчислення обсягу невикористаних резервів; визначення напрямів і розробка економічно обґрунтованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності; прийняття управлінських рішень і контроль за їх використанням.

Для визначення загального обсягу основних засобів, їх динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період часу необхідна оцінка основних засобів. Суть оцінки основних фондів полягає в тому, що вона являє собою грошове вираження їх вартості.

Існує декілька видів оцінки основних засобів (фондів):

1. Оцінка основних засобів залежно від моменту проведення оцінки:

- первісна (початкова) – це фактична їх вартість на момент введення в дію чи придбання;
- відновна вартість – це вартість їх відтворення в сучасних умовах виробництва;
- справедлива вартість – сума, за яку можна обміняти актив або погасити заборгованість в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

2. З огляду на стан основних фондів:

- повна – це їх вартість у новому, неспрацьованому стані;
- залишковою вартістю є реально існуюча їх вартість, ще не перенесена на вартість виготовленої продукції (виконувани роботи, здійснювані послуги), є розрахунковою величиною і визначається різницею між повною первісною (відновною) вартістю та накопиченою на момент обчислення сумою спрацювання основних фондів.

В умовах ринкової економіки система господарювання повинна містити в собі достатні економічні стимули ефективного використання основних засобів, виробничих потужностей, усього наявного майна функціонуючих підприємств. Дійова система таких колективних та індивідуальних економічних стимулів на підприємствах різних галузей народного господарства України поки що знаходиться на стадії свого становлення і розвитку.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в шість груп, які характеризують (рис. 2): забезпечення підприємства основними засобами; оцінку технічного стану основних засобів; інтенсивність руху основних засобів; оцінку використання активної частини основних засобів; узагальнюючі показники; управлінські показники.

Вважаємо, що реалізація перших трьох етапів дослідження надає можливість забезпечити вдалий аналіз рівня та динаміки росту відтворювальних процесів щодо основних засобів підприємства, а наступні – безпосередньо рівня ефективності використання певних активів.

Рисунок 2. Систематизація комплексу показників оцінки основних засобів.

До першої групи показників, які характеризують забезпеченість основними засобами переробних підприємств, належать:

1) коефіцієнт надходження (введення) основних засобів обчислюється співвідношенням як собівартості основних засобів, що тільки надійшли, і вартості основних засобів на кінець звітного року;

2) коефіцієнт використання наявного обладнання визначається як співвідношення кількості одиниць діючого обладнання до кількості наявного обладнання;

3) коефіцієнт використання встановленого обладнання визначається як співвідношення кількості одиниць діючого обладнання і встановленого обладнання.

Аналізуючи перший і другий показники, з'ясовують наявність реальних резервів залучення у виробництво наявного устаткування, обладнання, його встановлення і використання. У процесі

аналізу виявляється, яке конкретно обладнання не встановлено і за якої причини. Аналіз дозволяє передбачити заходи про його можливе залучення у виробництво чи реалізацію на сторону.

Досліджуючи другу групу показників, які використовуються для оцінки інтенсивності руху основних засобів, слід зазначити, що із часом або в результаті зміни технології частина основних засобів списується з балансу і, навпаки, знову придбані основні засоби зараховуються на баланс підприємства. Про те, наскільки швидко відбувається цей процес, можна судити за такими показниками:

1) коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів і визначається як співвідношення вартості введених в експлуатацію нових основних засобів і балансової вартості основних засобів;

2) коефіцієнт вибуття відображає ступінь інтенсивності вибуття фондів з виробництва, його визначають як співвідношення вартості основних фондів, що вибули за певний період, і вартості основних фондів на початок періоду;

3) коефіцієнт ліквідації основних засобів обчислюється як співвідношення ліквідованих основних засобів за рік до вартості основних засобів на початок року;

4) коефіцієнт приросту основних засобів показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення з експлуатації зношених чи застарілих основних засобів у звітному періоді проти минулого періоду;

5) коефіцієнт інтенсивності оновлення розраховується як співвідношення вартості вибулих основних засобів упродовж року і вартості основних засобів, які надійшли за рік.

Значну роль ці коефіцієнти відіграють тоді, коли на підприємстві йде інтенсивна заміна обладнання внаслідок реконструкції або модернізації виробництва.

Проводячи аналіз третьої групи, потрібно враховувати такі показники:

1) коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як співвідношення суми зносу основних засобів і балансової вартості основних засобів;

2) коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації, і визначається як співвідношення залишкової вартості основних засобів і балансової вартості основних засобів.

Четверта група показників, за допомогою яких проводиться оцінка використання активної частини основних засобів, пов'язана з вивченням часу його роботи. Аналіз використання обладнання за часом роботи здійснюється на основі балансу часу роботи обладнання, складовими елементами якого є календарний фонд часу, режимний фонд часу, можливий, плановий та фактичний фонди часу.

Календарний фонд часу обладнання розраховується як добуток кількості календарних днів у досліджуваному періоді, тривалості доби (24 години) та кількості одиниць обладнання.

Для того, щоб визначити режимний фонд часу роботи обладнання, необхідно знайти добуток кількості одиниць обладнання, робочих днів в досліджуваному періоді і тривалості робочого дня в годинах з врахуванням коефіцієнта змінності.

Можливий фонд часу роботи обладнання розраховується як різниця між режимним фондом часу і часом, передбаченим на ремонт обладнання.

Плановий фонд часу – час, необхідний для планового випуску продукції. Фактичний фонд часу – час, необхідний для фактичного випуску продукції.

Порівнюючи календарний і режимний фонди часу, виявляють можливості більш ефективного використання обладнання за рахунок підвищення коефіцієнта змінності.

Здійснюючи порівняння режимного і можливого фондів часу, аналізують використання обладнання за рахунок скорочення часу на здійснення ремонтів.

Зіставляючи фактичний фонд часу із плановим, визначають відповідні зміни в часі роботи (надпланові втрати або збільшення часу роботи обладнання порівняно з планом).

До цієї групи показників належать:

1) коефіцієнт екстенсивного використання устаткування визначається як співвідношення фактичного часу роботи обладнання і максимально можливого або планового часу;

2) коефіцієнт інтенсивного навантаження, який розраховується як співвідношення фактичного виробітку продукції за одиницю часу роботи обладнання і максимально можливого або планового виробітку;

3) інтегральний коефіцієнт, що визначається як добуток коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного навантаження, характеризує збільшення обсягу продукції (зменшення) внаслідок зміни часу роботи обладнання та його продуктивності;

4) коефіцієнт змінності розраховується як співвідношення загальної кількості годин і кількості одиниць обладнання. Підвищення коефіцієнта змінності свідчить про зменшення втрат часу роботи обладнання, що, в свою чергу, призводить до збільшення обсягу продукції.

Узагальнювальними показниками в статистиці називають такі показники, які характеризують сукупність в цілому або її окремі групи. Деякі вчені до узагальнювальних показників відносять абсолютні, відносні і середні величини. Інші – тільки відносні та середні величини, оскільки тільки вони дають загальну характеристику співвідношень у розвитку явищ. Ми вважаємо, що до узагальнювальних показників слід відносити не всі абсолютні величини, а тільки сумарні, які також дають загальну характеристику стану явища на певний термін часу. Проводячи дослідження основних засобів на переробних підприємствах, до узагальнювальних показників слід віднести такі:

1) фондовіддача характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого доходу (виручки) від реалізації на одну гривню основних засобів;

2) фондомісткість – показник, що характеризує вартість основних виробничих фондів, яка припадає на одиницю вартості валової (товарної) продукції, обчислюють як співвідношення середньорічної вартості основних виробничих фондів і річного обсягу валової (товарної) продукції; показник, обернений показникові фондовіддачі;

3) фондооснащеність – відношення середньорічної вартості основних засобів до вартості валової продукції у порівняльних цінах;

4) рентабельність основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів.

Однак кожен з наведених вище показників може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства за достатньо високих показників фондовіддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки.

Систематизація всіх показників дає можливість ефективно управляти основними засобами, а також проводити аналіз, визначаючи:

1) коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як співвідношення залишкової вартості основних засобів і валюти балансу;

2) коефіцієнт мобільності показує, скільки обігових коштів припадає на одиницю необігових (основних засобів). Збільшення коефіцієнтів мобільності всього майна і оборотних активів підтверджує тенденцію прискорення оборотності майнових засобів підприємства. Слід зазначити, що низька мобільність оборотних активів не завжди є негативною. За високої рентабельності продукції підприємства здебільшого спрямовують вільні кошти на розширення виробництва.

Узгодженість показників, врахування фактора часу, цільовий характер розрахунків та комплексність використання всіх методів є, на нашу думку, запорукою виготовлення якісної продукції на м'ясопереробних підприємствах та прийняття оперативних управлінських рішень, що дасть можливість отримати максимальний прибуток.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що тільки збалансована система показників ефективної діяльності м'ясопереробних підприємств надасть можливість здійснення детальної та достовірної її оцінки в сучасних умовах. Важливим аспектом у розробці системи показників є визначення етапів економічного аналізу основних засобів, що формує основу методичних та практичних підходів до оцінки ефективності діяльності. Економічну категорію “економічні показники” доцільно розглядати як складну управлінську систему, для дослідження якої здійснюється вплив на всі ланки підприємства. Запропонована систематизація комплексу показників впливає на стан, структуру господарських процесів, забезпечує максимальну її результативність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой энциклопедический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1230 с.
2. Словник іншомовних слів / За заг. ред. Л. О. Пустовіт. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
3. Чак С. Д. Чи правильно ми говоримо? – К.: Освіта, 1997. – 240 с.
4. Тлумачний словник економіста / За ред. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
5. Економіка підприємства: підручник / [за ред. С. Ф. Покропивного]. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.
6. Круш П. В. Капітал та основні засоби підприємства: навч. посіб. для вузів / П. В. Круш, В. І. Подвігіна, О. В. Клименко – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 166 с.
7. Федорова В. А. Економіка підприємства та міжнародних компаній: навч. посіб. для вузів / В. А. Федорова, О. А. Соловійова. – К.: Центр навч. літ-ри, 2008. – 416 с.

8. Титов В. И. Экономика предприятия: учебник / В. И. Титов. – М.: Эксмо, 2008. – 417 с.
9. Складенко В. К., Прудніков В. М. Экономика предприятия: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 528 с.

Систематизация комплекса показателей для оценки состояния основных средств на перерабатывающих предприятиях

Ю. В. Немиш

В статье проанализированы современные методические и практические подходы к оценке состояния основных средств на мясоперерабатывающих предприятиях, выделены их основные преимущества и недостатки, а также пути их устранения. Рассмотрены мнения ученых-экономистов по определенной проблематике. Охарактеризована система оценки показателей эффективности управления основными средствами на перерабатывающих предприятиях. Установлено графическое представление систематизации показателей, используемых для исследования основных средств, что является активной частью управленческого процесса. На основе проведенного исследования показано, что управление основными средствами включает в себя комплекс показателей, а именно, показатели воспроизводства и эффективности использования, которые служат основой для реализации текущих целей и производственных задач.

Ключевые слова: систематизация, показатели воспроизводства, эффективность использования, оценка и состояние основных средств, управленческий процесс, фондоотдача, фондоемкость, рентабельность.

Надійшла 10.10.2013.